

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

A fiatalkorúakkal szembeni szabadságelvonással járó szankciók Magyarországon és Spanyolországban

Szerző:

dr. Varga József

Budapest, 2026.01.16.

Bevezetés

A fiatalkorúakkal szembeni szabadságelvonnással járó szankciók alkalmazhatósága, azok mértéke, szükségessége állandóan fennálló, megoldandó problémaként jelentkezik az egyes országokban. Meglátásom szerint ez alól sem Magyarország, sem Spanyolország nem képez kivételt. Az azonban gyakran képezi egyetértés tárgyát, hogy nagyon fontos az, hogy a fiatal bűnelkövetőkre olyan szabályok vonatkozzanak, amelyek alkalmasak arra, hogy alkalmazásukkal elősegítsék a fiatalkorúak társadalomba történő reintegrációját, és a fiatalkorúakat egy tisztességes jövőhöz segítség, amelyet anélkül élhessenek meg, hogy visszaesővé válnának. Ez azonban természetesen nem könnyű feladat, hiszen „a siker egyik legfontosabb feltétele a kriminalitás feltételeinek, okainak számbavétele, sokoldalú elemzése és osztályozása. S éppen ez az a kérdés, amely a legélesebb viták tárgya szerte a világon”.¹ Jelen tanulmány célja, hogy a két ellentétes szabályozással rendelkező, de egyes pontokon mégis hasonlóságot mutató jogrendszert összehasonlítva következtetéseket tudjunk levonni a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben alkalmazható, szabadságelvonnással járó szankciókkal kapcsolatos fontosabb kérdésekben.

I. A fiatalok büntetőjoga Magyarországon

1. A Csemegi-kódex (1878. évi V. törvénycikk)

A Csemegi-kódex volt Magyarországon az első olyan büntetőjogi kódex, amely a fiatalkorú bűnelkövetőket az adott kor társadalmi és intézményi rendszerének megfelelően kezelte. A klasszikus elveken nyugvó törvénycikk a fiatalkorúak sajátos helyzetét figyelembe vevő rendelkezéseket nem tartalmazott, ez azonban nem jelenti azt, hogy a fiatalkorúak a felnőttekkel azonos elbírálás alá estek volna. A törvény a büntethetőségi korhatárt tizenkét évben állapította meg, és külön rendelkezéseket tartalmazott a tizenkettő és tizenhat év közötti fiatalokra. Ezen korosztály a felnőtteknél jóval enyhébb szankciók hatálya alá tartozott. A rendelkezések közül kiemelendő, hogy a bíróság - az elkövető fiatalságára tekintettel - dönthetett úgy is, hogy a hathónapos felfüggesztés helyett a huszadik életévét még be nem töltött személyt javítóintézetbe utalja. Ha a bíróság mégis fogház-, vagy börtönbüntetést választott, akkor azt a fiatalkorú elkövetőnek magánzárkában kellett letöltenie. Itt fontos megjegyezni, hogy a javítóintézeti nevelés a

¹ Dr. Huszár Tibor: Fiatalkorú bűnözők, Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest, 1964, 5. oldal

Csemegi-kódex által létrehozott, új, a fiatakorúakat érintő büntetőjogi intézmény volt. A törvény értelmében továbbá az a személy, aki a huszadik életévét még nem töltötte be, halállal vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel nem volt büntethető.²

A Csemegi-kódex kiemelt hangsúlyt fektetett a beszámíthatóság vizsgálatára. A 12-16 év közötti fiatalok esetében szükséges volt annak mérlegelése, hogy az elkövető rendelkezett-e a cselekmény elkövetésekor az annak bűnössége felismeréséhez szükséges belátási képességgel, vagyis képes volt-e tetteinek a kriminális jellegét felfogni. A Csemegi-kódexben a beszámítás nem erkölcsi, hanem jogi beszámíthatóságot jelentett, aminek lényege volt, hogy az egyén cselekedetében benne legyen a választási lehetőség, a magatartás irányításának a képessége, valamint az, hogy a cselekedet a tettes akaratára legyen vonatkoztatható.³

2. A fiatakorú bűnelkövetőkre vonatkozó szabályok az 1900-as évek első felének büntetőjogában

A Csemegi-kódex után 30 évvel lépett hatályba az 1908. évi XXXVI. törvény (I. Büntetőnovella). Az I. Büntetőnovella már a reform gondolkodás szellemében született, így szakított az addigi hagyományos büntetőjogi elvekkel, és legfontosabb alapelvei között szerepelt az egyénesítés, a védelem, az oltalom és a nevelés.⁴

A Novella nem változtatott a tizenkét éves büntethetőségi korhatáron, a fiatakorúság felső határát azonban tizenhét évre, a javítóintézeti neveléshez kötődő korhatárt pedig huszonegy évre emelte. Ami a szankciókat illeti, ez a törvény négy féle intézkedést tett lehetővé a fiatakorú bűnelkövetőkkel szemben: dorgálás, próbára bocsátás, javító nevelés, valamint fogház- vagy államfogházbüntetés. A dorgálás alkalmazásával a bíróság nyilvános tárgyaláson az elítélthez ünnepélyes komoly intelmet intézett, és figyelmeztette őt, hogy újabb büntett vagy vétség esetén szigorúbb büntetést fog alkalmazni. A próbára bocsátás során a bíróság a fiatakorút ítélethozatal nélkül, megfelelő figyelmeztetés után egy évi próbaidőre, szigorú szabályokhoz kötött felügyelet mellett, feltételesen szabadlábon hagyta. Javító nevelést akkor rendelt el a bíróság, ha a fiatakorú eddigi környezetében a romlás veszélyének volt kitéve,

² Dr. Bory Noémi: A fiatakorúak szabadságelvonnással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, Budapest, 2016, 33.34. oldal

³ Rosta Andrea: A fiatakorú bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan: Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2014, 79-80. oldal

⁴ Rosta Andrea: A fiatakorú bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan: Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2014, 81. oldal

züllésnek indult, vagy értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a javító nevelés más okból szükségesnek mutatkozott. Ha szigorúbb intézkedésre volt szükség, a bíróság a fiatalkorút a törvény szerint halállal, fegyházzal, börtönnel vagy fogházzal büntetendő cselekmény miatt fogházbüntetésre, államfogházzal büntetendő cselekmény miatt államfogházbüntetésre ítélte.⁵

Az I. Büntetőnovella szelleme és szabályai a fiatalkorúak szabadságvesztés-büntetésének a reformjában érték el a leglátványosabb eredményeket. A reformtörekvések arra irányultak, hogy a szabadságvesztés időtartama nyújtson lehetőséget a fiatalkorúak átalakítására, tartama pedig növelje a társadalomba történő beilleszkedés jövőbeli lehetőségeit, elsősorban a munkás életmódra szoktatás és a szakmai felkészítés hangsúlyozásával. A Novella a külön felállítandó fiatalkorúak fogháza létrehozásával maradéktalanul teljesítette a fenti követeléseket (vö.:27.§). Ezzel a rendelkezéssel gyakorlatilag is szétválasztotta a fiatalkorúak szabadságvesztésének végrehajtását a felnőttekétől, megteremtve ezzel a lehetőséget egy sajátos végrehajtási rend kialakítására.⁶

A Csemegi-kódexben foglalt beszámítási képességet mint büntethetőségi előfeltételt felváltotta az I. Büntetőnovellában szereplő értelmi és erkölcsi fejlettség. Ezutóbbi fogalmát azonban a törvény nem határozta meg, így megfelelő jogi háttér hiányában ezen új jogi kategória tartalmi kibontása a jogalkalmazás feladata lett.⁷

Hamar kiderült, hogy az I. Büntetőnovella fogház-koncepciója a gyakorlatban nem volt végrehajtható, ezért az igazságügy-miniszter 1913 elején arról rendelkezett, hogy azok a fiatalkorúak, akiket egy évnél hosszabb tartamra ítéltek el, egy országos fogházban legyenek összevontan elhelyezve. Ennek következtében 1913 nyarától - jobb megoldás hiányában - a fiatalkorúakat a budapesti gyűjtőfogházban helyezték el. Ezzel a megoldással azonban fel kellett adni a fiatalkorúak önálló fogházának elképzelését, a gyűjtőfogház ugyanis nagyszámú felnőtt elítélt elhelyezését is biztosította. A miniszter megszüntette továbbá az elítéltek csoportba sorolását, egyszerűsítette az osztályrendszert és a büntetés szakokra történő osztályozását.

⁵ 1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról, 15-26. §

⁶ Dr. Bory Noémi: A fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, Budapest, 2016, 41. oldal

⁷ Rosta Andrea: A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan: Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2014, 83. oldal

Az igazságügyi kormányzat a fiatalkorúak bíróságainak létesítésével próbálta megvalósítani a rövid tartalmú fogházbüntetések arányának jelentős csökkentését. Ennek jegyében jött létre az 1913. évi VII. törvénycikk a fiatalkorúak bíróságáról (Fb.), amely 1914-től minden büntető hatáskörrel rendelkező törvényszéken létrehozta a fiatalkorúak önálló büntetőbíróságát.⁸

Az Fb. alapgondolata a nevelés, a fiatalkorúak megmentése, és a megelőzés volt: „Amikor tehát törvényhozásunk mindenkép a fiatalkorúak megmentésének célját szolgálja, fenntartja a bűnösség, az erkölcsi felelősség, az igazságosság és a büntetés régi fogalmait is és bizonyos megszorításokkal nevelési érdekből helyt ad a szorosabb értelemben vett büntetés alkalmazásának. Az igazságosság eszméje, a rossznak a tudata a gyemeklélekben is él. A társadalmi szokások, a családi és az iskolai nevelés, a vallás-erkölcsi oktatás mind beleneveli az igazságosság és az erkölcsi felelősség érzetét; az állam minden intézményének arra is kell törekednie, hogy ezek az erkölcsi értékek minél erőteljesebben kialakuljanak. Mi lenne különben a gyermekből férfi korában erkölcsi felelősségérzete és az igazságosság szeretete nélkül?”⁹

Összességében tehát elmondható, hogy az I. Büntetőnovella megvalósította a fiatalkorúak eltérő elbánását és teljes mértékben történő önálló büntetőjogi kezelését, az Fb. pedig szabályozta a fiatalkorúak ügyében eljáró büntetőbíróságokat. Önálló törvényhely azonban a fiatalkorúak számára nem jött létre.¹⁰

3. A fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó szabályok az 1900-as évek második felének büntetőjogában

A fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó szabályozás következő állomása az 1950-es évekre tehető. Ekkortájt a megváltozott hatalmi, társadalmi, gazdasági viszonyok változása következtében sor került a Csemegi-kódex felváltására, és a büntetőjog jelentős részét szovjet mintájúra formálták. Így született meg az 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről (Btá.).¹¹

⁸ Dr. Bory Noémi: A fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, Budapest, 2016, 44-45. oldal

⁹ 1913. évi VII. törvénycikk indoklása a fiatalkorúak bíróságáról, Általános indoklás

¹⁰ Rosta Andrea: A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan: Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2014, 86. oldal

¹¹ Rosta Andrea: A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan: Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2014, 86. oldal

A Btá. nem tartalmazott külön szabályokat a fiatalkorúakra vonatkozóan, egyedül annyit fogalmazott meg, hogy „nem büntethető, aki a büntett elkövetésekor tizenkettedik életévét még nem töltötte be.”¹²

Az 1951. évi 34. tvr. a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi és büntető eljárási rendelkezésekről (Ftvr.) hatályon kívül helyezte az I. Büntetőnovellát, valamint a fiatalkorúak bíróságáról szóló szabályokat, és új szabályozást vezetett be. Az anyagi jogi felelősség előfeltételeként eltörölte a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség követelményét. Lehetővé tette azonban, hogy a büntetőeljárást mellőzzék, megszüntessék, illetve felmentő ítéletet hozzanak abban az esetben, ha a fiatalkorú - értelmi fejlettsége hiányában - nem ismerhette fel cselekménye veszélyességét a társadalomra. A javító nevelés mellett, az értelmileg fogyatékos fiatalkorúak számára megteremtette a gyógypedagógiai nevelés intézményét, a büntetések körében pedig a fogház és az államfogház helyébe a börtönt léptette, azzal az előírással, hogy azt rendszerint a fiatalkorúak börtönében kell végrehajtani.¹³

A fiatalkor büntetőjogi meghatározásában lényeges változást jelentett az 1954. évi 23. számú törvényerejű rendelet a fiatalkorúakra vonatkozó büntetőjogi rendelkezések módosításáról, amely módosította az Ftvr. - t, létrehozva egy dualista jogkövetkezményi rendszert: a fiatalkorúak korosztályát 12-14, illetve 14-18 évesekre osztotta, amely két kategória különböző elbírálás alá esett. A 12-14 évesekkel szemben csak bírói megrovás, próbára bocsátás, javító-nevelés, valamint az új elemként megjelenő gyógypedagógiai nevelés mint intézkedés volt alkalmazható. Ezzel szemben a 14-18 éveseknél főszabályként büntetést kellett kiszabni, és csak bírói mérlegeléssel, a nevelés érdekében dönthettek a nevelő intézkedések mellett. Megjegyzendő, hogy a kiszabható büntetés kisebb mértékű volt, mint a felnőttek esetében, de nagyobb mértékű, mint az I. Büntetőnovella esetén.¹⁴

A Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről szóló 1961. évi V. törvény és az azt életbe léptető 1962. évi 10. törvényerejű rendelet hatályon kívül helyezte az Ftvr.-t. A törvény Általános Részében külön fejezetet kapott a fiatalkorúak büntetőjoga, aminek következtében megszűnt a fiatalkorúak büntetőjogi

¹² 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről 9. §

¹³ Dr. Ligeti Katalin: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója, Büntetőjogi kodifikáció 2006. 2. szám, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 4. oldal

¹⁴ Rosta Andrea: A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan: Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2014, 87. oldal

önállósága, és helyébe a csupán viszonylagos önállósággal rendelkező fiatalkorúak büntetőjoga lépett, amelyet a törvény önálló, VI. fejezete szabályozott.¹⁵

Az 1961. évi V. törvény a büntetőjogi felelősség minimális életkori kritériumát felemelte tizennegyedik életévre. A 12-14 évesek büntetésével való foglalkozást áthelyezte az iskolai, iskolán kívüli és a családi nevelés illetékességi körébe. A törvényalkotó kategorikus jellegű vélelme az volt, hogy a tizennegyedik életévének betöltése előtt senki nem rendelkezik büntetőjogi beszámítási képességgel, ezen életkor betöltése után azonban - ellenkező bizonyítás hiányában - ez a képesség mindenkinél adott. A törvény miniszteri indoklása világosan megfogalmazta, hogy a fiatalkorúak esetében is az általános büntetőjogi szabályokat kívánja maradéktalanul érvényesíteni azoknak a körülményeknek a figyelembe vételével, amelyek a fiatalkorúak társadalmi helyzetét, értelmi-pszichikai sajátosságát jellemzik.¹⁶

Az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről jelentette a fiatalkorúak büntetőjogi szabályozásának következő állomását. Ezen törvény VII. fejezetében foglaltak helyet a fiatalkorúakra vonatkozó külön rendelkezések. A felnőttekre irányadó Btk. szabályait a fiatalkorúakra is alkalmazni kellett az utóbbiakra vonatkozó szabályozásban jelzett eltérések, külön rendelkezések figyelembevételével. Az 1978-as Btk. lényegében az 1961-es kódex megoldásait követte, mind a felelősségre vonás rendszerében, mind pedig az életkor vonatkozásában.¹⁷

Az 1978-as Btk. a büntethetőségi korhatárt tizennégy évben állapította meg. A törvény a tizennégy év alatti személyeket nevezte gyermekkorúaknak, náluk a büntető-igazságszolgáltatás alkalmazása ki volt zárva. Ennek indoka többek között az volt, hogy a hazai oktatási rendszerünkben általában tizennegyedik életévükben fejezik be a gyerekek az általános iskolai tanulmányaikat, és ekkor szerzik meg a társadalmi együttéléshez szükséges alapismereteket és értékelési képességet. A fiatalkor felső határa változatlanul a tizennyolcadik életév betöltésénél helyezkedett el.¹⁸

¹⁵ Rosta Andrea: A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan: Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2014, 88. oldal

¹⁶ Dr. Ligeti Katalin: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója, Büntetőjogi kodifikáció 2006. 2. szám, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest, 5. oldal

¹⁷ Rosta Andrea: A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan: Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2014, 89. oldal

¹⁸ Rosta Andrea: A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan: Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2014, 90. oldal

Az 1978. évi Btk. értelmében a fiatalkorúakkal szemben a következő intézkedések voltak alkalmazhatók: megrovás, próbára bocsátás, kényszergyógykezelés, alkoholisták kényszergyógyítása, elkobzás, pártfogó felügyelet, javítóintézeti nevelés. Főbüntetésként szabadságvesztés, javítónevelő munka és pénzbüntetés volt kiszabható, mellékbüntetésként pedig a közügyektől eltiltást, foglalkozástól eltiltást, járművezetéstől eltiltást, kitiltást, kiutasítást, valamint pénzbüntetést határozta meg a törvény.¹⁹

4. A fiatalkorúakkal kiszabható, szabadságelvonással járó szankciók a hatályos magyar

büntetőjogban

A Btk. 105. § (1) bekezdése értelmében „fiatalkorú az, aki a bűncselekmény elkövetésekor a tizenkettedik életévét betöltötte, de a tizennyolcadikat nem.”²⁰ Büntethetőség szempontjából különbséget kell tenni a 12-14 év közötti - vagyis gyermekkorú -, valamint a 14-18 év közötti fiatalok között. A Btk 16. §-a értelmében a 12-14 év közötti fiatalkorú csak emberölés, erős felindulásban elkövetett emberölés, testi sértés, hivatalos személy elleni erőszak, közfeladatot ellátó személy elleni erőszak, a hivatalos vagy közfeladatot ellátó személy elleni erőszak, terrorcselekmény, rablás, és kifosztás elkövetése miatt büntethető, feltéve, ha az elkövetéskor rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátási képességgel.²¹

A Btk. 106. §-a értelmében a fiatalkorúakkal szemben kiszabott büntetés vagy alkalmazott intézkedés elsődleges célja a nevelés, vagyis az, hogy a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon. Büntetést csak akkor kell kiszabni, ha az intézkedés alkalmazása nem célravezető, fontos kiemelni azonban, hogy azzal a fiatalkorúval szemben, aki az elkövetéskor a tizennegyedik életévét nem töltötte be, csak intézkedés alkalmazható. Szabadságelvonással járó intézkedést alkalmazni, vagy büntetést kiszabni is csak akkor lehet, ha az intézkedés vagy büntetés célja más módon nem érhető el.²²

A Btk. lehetővé teszi, hogy a fiatalkorúakkal szemben intézkedésként javítóintézeti nevelést alkalmazzanak, ez mellett azonban nem szabható ki szabadságvesztés, elzárás, vagy közérdekű munka. A kizárólag

¹⁹ Dr. Bory Noémi: A fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, Budapest, 2016, 75. oldal

²⁰ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 105. § (1) bekezdés

²¹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 16. §

²² 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 106. §

fiatalkorúakkal szemben alkalmazható javítóintézeti nevelés egy szabadságelvonással járó szankció, amelynek alkalmazási sorrendisége a Btk. rendelkezései alapján - összhangban a Gyermekek jogairól szóló Egyezményrel - elméleti szinten a következő:

1. szabadságelvonással nem járó intézkedés,
2. szabadságelvonással nem járó büntetés,
3. szabadságelvonással járó intézkedés (itt szerepel a javítóintézeti nevelés),
4. szabadságelvonással járó büntetés.²³

A fiatalkorúakkal szemben büntetésként határozott ideig tartó szabadságvesztés, elzárás, közérdekű munka, pénzbüntetés, foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás, kitiltás, sportrendezvények látogatásától való eltiltás, valamint kiutasítás szabható ki.²⁴

Ami a szabadságvesztést illeti, fontos kiemelni, hogy fiatalkorúval szemben életfogytig tartó szabadságvesztést nem lehet kiszabni. A szabadságvesztés alsó és felső határa egyaránt rövidebb, mint a felnőtt korúak esetén. Az alsó határ minden esetben egy hónap, függetlenül attól, hogy a fiatalkorú betöltötte-e a 16. életévét, vagy sem. A büntetési tétel felső határa két tényezőtől függ: egyrészt attól, hogy mennyi a Btk. Különös Részében meghatározott büntetési tétel maximuma, másrészt pedig attól, hogy a fiatalkorú az elkövetéskor betöltötte-e a 16. életévét. A Btk. 109. §-a értelmében ugyanis: A 16 éven aluli fiatalkorúval szemben kiszabható szabadságvesztés felső határa életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető bűncselekmény elkövetése esetén tíz év, 16 éven felüli fiatalkorú elkövető esetén tizenöt év. A Btk. 110. §-a két fokozatot állapít meg a szabadságvesztés végrehajtása tekintetében: fiatalkorúak börtöne és fogháza. A végrehajtási fokozat függ a bűncselekmény súlyától, a büntetés mértékétől, a fiatalkorú előéletétől, valamint a korábban alkalmazott szankciótól.²⁵

A Btk. 111. §-a értelmében „a fiatalkorúval szemben kiszabható elzárás legrövidebb tartama három nap, leghosszabb tartama harminc nap.”²⁶ Látható, hogy ennek tartama rövidebb, mint a felnőtt korúakkal

²³ Csemáné Váradi Erika, Görgényi Ilona, Gula József, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc: Magyar büntetőjog, Általános részi ismeretek, Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2017, 230. oldal

²⁴ Csemáné Váradi Erika, Görgényi Ilona, Gula József, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc: Magyar büntetőjog, Általános részi ismeretek, Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2017, 233. oldal

²⁵ Csemáné Váradi Erika, Görgényi Ilona, Gula József, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc: Magyar büntetőjog, Általános részi ismeretek, Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2017, 233-235. oldal

²⁶ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 111. §

szemben kiszabott elzárás tartama. Ez logikus is, hiszen az elzárás tartama a szabadságvesztés tartamához igazodik.

A Btk. 112. §-ában szereplő közérdekű munka fiataalkorúval szemben csak akkor szabható ki, ha az ítélet meghozatalakor a tizenhatodik életévét betöltötte.²⁷ A közérdekű munka kiszabhatóságának szempontjából tehát nem az elkövetéskori, hanem az elbíráláskori életkor az irányadó.

A fiataalkorúakkal szemben kiszabható pénzbüntetés kiszabásának a felnőttekre vonatkozó szabályokhoz képest további alternatív feltételei vannak. Egyik ilyen az önálló kereset, ami munkaviszonyból vagy olyan folyamatos alkalmi munkából származó rendszeres pénzbeli juttatás, amely lehetővé teszi, hogy a fiataalkorú saját erejéből képes legyen kifizetni a pénzbüntetést. Másik alternatív feltétel az önálló jövedelem. Ez lehet akár ösztöndíj, de általában nem tartoznak ide a fiataalkorút vagy gondozóját megillető juttatások. Végül a megfelelő vagyont említi a törvény, ami jellemzően olyan ingó vagy ingatlan dolog, ami kizárólag a fiataalkorú tulajdonában áll, értéket képvisel és végrehajtás alá vonható. A fiataalkorúval szemben legalább 7.500 Ft, legfeljebb 12.500.000 Ft pénzbüntetést lehet kiszabni. Ha ezt a fiataalkorú nem fizeti meg, akkor először a végrehajtást kell megkísérelni, és ha ez nem vezet eredményre, akkor lehet a pénzbüntetést közérdekű munkára vagy szabadságvesztésre átváltoztatni.²⁸ Az, hogy fiataalkorúak esetén is át lehet váltani a pénzbüntetést szabadságvesztéssel járó büntetésre, szintén szembe megy a nemzetközi elvárásokkal.²⁹

A Btk. 118. §-a értelmében „a megfelelő családi környezettel rendelkező fiataalkorú nem tiltható ki arról a településről, amelyben családjá él”.³⁰ Ennek a szabályozásnak a lényege, hogy a „megfelelő családi környezet” megvalósíthatja a Btk. 106. §-ában meghatározott célokat, ezért, az ilyen családi környezettel rendelkező fiataalkorút nem célszerű elszakítani a családjától.

Végül pedig, ami a kiutasítást illeti, a Btk. 114. §-a értelmében fiataalkorúval szemben csak akkor lehet ilyen büntetést kiszabni, ha vele szemben tízévi vagy azt meghaladó tartamú szabadságvesztést szabtak ki, az

²⁷ 2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről 112. §

²⁸ Csemáné Várad Erika, Görgényi Ilona, Gula József, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc: Magyar büntetőjog, Általános részi ismeretek, Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2017, 236. oldal

²⁹ Vaskuti András: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiataalkorúak büntető igazságszolgáltatásában, Budapest, 2016, 90. oldal

³⁰ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 118. §

országban tartózkodása a közbiztonságot jelentősen veszélyeztetné, és ezzel a családi élet tiszteletben tartásához való joga nem sérül.³¹

A foglalkozástól eltiltás, a járművezetéstől való eltiltás, valamint a sportrendezvények látogatásától való eltiltás tekintetében az általános szabályokat kell alkalmazni.

A Btk 115. §-ából kiolvasható, hogy a közügyektől eltiltás mint mellékbüntetés fiatalokkal szemben csak akkor alkalmazható, ha a fiatalokkal szemben egy évnél hosszabb időtartamú szabadságvesztést szabtak ki.³²

A fiatalokkal szemben alkalmazható intézkedések a következők: megrovás, próbára bocsátás, jóvátételi munka, pártfogó felügyelet, elkobzás, vagyonekobzás, elektronikus adat végleges hozzáférhetetlenné tétele, kényszergyógykezelés, javítóintézeti nevelés. Az itt felsoroltak közül csupán a próbára bocsátás, a jóvátételi munka, valamint a pártfogó felügyelet tekintetében tartalmaz a fiatalokra eltérő szabályokat a törvény.³³

A Btk. 116. §-a értelmében fiatalokkal szemben próbára bocsátást bármely bűncselekmény esetén ki lehet szabni. Ezen intézkedés tartama a törvény értelmében egy évtől két évig terjedhet. Abban az esetben, ha a próbára bocsátottat a próbára bocsátás előtt elkövetett bűncselekmény miatt a próbaidő alatt elítélik, a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt elítélik, vagy a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi, a bíróság a 66. § - tól eltérően javítóintézeti nevelést rendel el, vagy büntetést szab ki.³⁴ A próbaidőt években és hónapokban lehet meghatározni.³⁵

Ami a pártfogó felügyelet során alkalmazandó magatartási szabályokat illeti, a Btk. lefektet általános magatartási szabályokat, amiket a pártfogolt minden esetben köteles betartani, illetve egyéb, a bíróság vagy az ügyészség által esetlegesen előírható magatartási szabályokat. Ezen magatartási szabályok mind a

³¹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 114. §

³² 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 115. §

³³ Csemáné Váradi Erika, Görgényi Ilona, Gula József, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc: Magyar büntetőjog, Általános részi ismeretek, Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2017, 238. oldal

³⁴ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 116. § és 66. §

³⁵ Csemáné Váradi Erika, Görgényi Ilona, Gula József, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc: Magyar büntetőjog, Általános részi ismeretek, Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2017, 239. oldal

fiatalkorú, mind a felnőtt korú bűnelkövetőkkel szemben előírhatóak, e tekintetben a törvény nem tesz különbséget az elkövető életkora alapján.

A pártfogolt általános magatartási szabályként köteles

- a) a jogszabályban és a határozatban előírt magatartási szabályokat megtartani,
- b) a pártfogó felügyelővel rendszeres kapcsolatot tartani, és
- c) a pártfogó felügyelő részére az ellenőrzéshez szükséges felvilágosítást megadni.
- d) A fentieken túl a bíróság, illetve az ügyészség elrendelheti, hogy a pártfogolt
- e) a bűncselekmény elkövetésében részt vett, meghatározott személlyel ne tartson kapcsolatot,
- f) a bűncselekmény sértettjétől, valamint a sértettre tekintettel annak hozzátartozójától vagy más személytől, ezen személy lakásától vagy életvitelszerű tartózkodására szolgáló más ingatlantól - ideértve a gyermekjóléti és gyermekvédelmi intézményeket is -, munkahelyétől, az általa rendszeresen látogatott intézményektől vagy egyéb helytől, különösen nevelési, nevelési-oktatási vagy gyógykezelés céljából látogatott egészségügyi intézménytől, vallásgyakorlása során látogatott épülettől tartsa távol magát,
- g) meghatározott jellegű nyilvános helyeket és nyilvános rendezvényeket, valamint gyűléseket, meghatározott közterületeket ne látogasson,
- h) nyilvános helyen ne fogyasszon szeszes italt,
- i) meghatározott helyen és időközönként, meghatározott szervnél vagy személynél jelentkezzen,
- j) vegye fel a kapcsolatot az állami foglalkoztatási szervvel, vagy a helyi önkormányzatnál közfoglalkoztatásra jelentkezzen,
- k) meghatározott tanulmányokat folytasson,
- l) - beleegyezése esetén - meghatározott gyógykezelésnek vagy gyógyító eljárásnak vesse alá magát,
- m) vegyen részt a pártfogó felügyelő által szervezett csoportos foglalkozáson vagy a pártfogó felügyelői szolgálat közösségi foglalkoztatójának programja szerinti más foglalkozáson,
- n) meghatározott, az internet elérésével végezhető tevékenységtől tartózkodjon vagy azt korlátozottan végezzen.³⁶

³⁶ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 71. § (1)-(2) bekezdés

Jóvátételi munka a Btk. 117. §-a szerint fiataikorúval szemben csak akkor írható elő, ha az ítélet meghozatalakor a tizenhatodik életévét betöltötte.³⁷ Ezen intézkedésnél is kiemelendő, hogy az életkor nem az elkövetés idejében, hanem az elbíráláskor veendő figyelembe.

A pártfogó felügyeletet a Btk. 119. §-a szabályozza. Az általános esettől eltérően öt esetben kötelező elrendelni a fiatakorúak pártfogó felügyeletét:

1. feltételes szabadságra bocsátás tartama alatt,
2. próbára bocsátás próbaideje alatt,
3. szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt,
4. a javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás tartamára,
5. a vádemelés elhalasztásának tartamára.

Kötelező továbbá a pártfogó felügyelet a 117. § szerinti jóvátételi munka előírása mellett is.³⁸

A javítóintézeti nevelés olyan intézkedés, amely kizárólag fiatakorúakkal szemben alkalmazható. Egy olyan szabadságelvonással járó intézkedésről van szó, amely bármilyen bűncselekmény elkövetése esetén kiszabható. Ezen intézkedés alkalmazásánál a bíróságnak azt kell mérlegelnie, hogy szükséges-e a fiatakorú környezetéből való kiemelése és emiatt intézeti elhelyezése az eredményes nevelés érdekében. A javítóintézeti nevelés határozott tartamú: egy évtől négy évig terjedhet, és tartamát években és hónapokban kell megállapítani. A javítóintézeti nevelés tartama alatt lehetőség van az úgynevezett ideiglenes elbocsátásra. Az ideiglenes elbocsátásnak három együttes feltétele van:

1. alaposan feltehető, hogy az intézkedés célja a továbbiakban az intézeten kívül, pártfogó felügyelő irányításával is elérhető
2. legalább egy év eltöltése a javítóintézetben
3. a javítóintézeti nevelés fele részének letöltése.

³⁷ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 117. §

³⁸ Csemáné Váradi Erika, Görgényi Ilona, Gula József, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc: Magyar büntetőjog, Általános részi ismeretek, Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2017, 239. oldal

Az ideiglenes elbocsátás minimális tartama egy év, ha azonban a fiatakorút a javítóintézeti nevelés vagy az abból engedélyezett ideiglenes elbocsátás alatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik, akkor a szabadságvesztés hajtandó végre, és a javítóintézeti nevelés hátralévő részét szabadságvesztésre kell átváltoztatni.³⁹

Érdemes említést tenni a fiatakorúakra vonatkozó egyéb rendelkezésekről, ezeken belül is a Btk. 123. §-ában szabályozott halmazati és összbüntetésről.

Ami a halmazati és összbüntetést illeti, tekintettel arra, hogy a Btk. 41. § (1) bekezdése kizárja az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását abban az esetben, ha az elkövető a huszadik életévét nem töltötte be, a maximális tartam, ami összbüntetésként vagy halmazati büntetésként kiszabható, 16 év alatti személlyel szemben legfeljebb tizenöt, 16 év feletti személlyel szemben legfeljebb húsz év.⁴⁰

II. A fiatakorúak büntetőjoga Spanyolországban

2. A fiatakorúak büntetőjogának kezdetei Spanyolországban

Spanyolországban a fiatakorú bűnelkövetők vonatkozásában a XIII. században alakultak ki először külön rendelkezések a régi Kasztíliai Törvénykönyvben, valamint a Királyi Törvénykönyv IV. Könyv XXIII. Fejezetében.⁴¹

A XIII. századi spanyol törvényhozás körében kiemelendő X. (Bölcs) Alfonz, aki 1252-1284 közötti uralkodása alatt befejeztette az apja, III. Ferdinánd által elkezdett kasztíliai törvénygyűjtemény összeállítását.⁴² X. (Bölcs) Alfonz törvénykönyve volt az első, amely átfogóan szabályozta a gyermekekre és a fiatakorúakra vonatkozó rendelkezéseket, és tartalmazta az abszolút és relatív büntethetőségi korhatárt. A kapcsolódó szabályok szerint a tíz és fél éves kor és a tizennegyedik életév közötti gyermekkel szemben enyhébb

³⁹ Csemáné Váradi Erika, Görgényi Ilona, Gula József, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc: Magyar büntetőjog, Általános részi ismeretek, Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2017, 240. oldal

⁴⁰ Csemáné Váradi Erika, Görgényi Ilona, Gula József, Jacsó Judit, Lévay Miklós, Sántha Ferenc: Magyar büntetőjog, Általános részi ismeretek, Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2017, 241. oldal

⁴¹ Bandrés Cantarero, R.: Delincuencia juvenil, Logrono: Universidad de la Rioja, 2002.

⁴² Matla Gabriella: A Siete Partidas-kódex gyermekekre vonatkozó törvényei, Jogtörténeti szemle 18. évfolyam 4. szám, 2000, 1. oldal

büntetést kellett alkalmazni, de még a tizennégy és a tizenhat év közötti bűnelkövetőkre is a felnőtteknél enyhébb büntetést alkalmaztak.⁴³ A törvény szerint „ebben az életkorban nem kell olyan súlyos testi és anyagi veszteséggel járó büntetést kiszabni, mintha felnőtt korú lenne.”⁴⁴ A törvény szabályozott azonban olyan esetet is, ahol a büntethetőség alsó korhatára nem tíz és fél, hanem tizennégy év volt: „amely alapján az a jobbágy, aki nem védi meg az ő urát az életveszélyben, és emiatt ura meghal, vagy nem akadályozza meg, hogy az ura a feleségét és a gyerekeit bántalmazza, büntetéssel kell sújtani, kivéve, ha még nincs tizennégy éves, mert nem rosszaságból vagy gonoszságból teszi, hanem, mert hiányzik a testi ereje és a belátási képessége.”⁴⁵

2. A fiatalkorú bűnelkövetőkkel szembeni fellépés az újkori spanyol büntetőjogban

A fiatalkorúak büntetőjogának következő jelentős mérföldkövét az 1734-es Pragmatica Sanctio jelentette, amely súlyosította a fiatalkorúakkal szemben kiszabható büntetések tartamát, és kiemelte, hogy ezen korosztállyal szemben különösen kegyetlen büntetésekkel kell fellépni. Erre példaként szolgálhat az a rendelkezés, miszerint a királyi udvarban és annak öt mérföldes körzetében elkövetett rablásért az elkövetéskor tizenöt és tizenhat év közötti fiatalkorút kétszáz korbácsütéssel kellett súlytani, és tíz év gályarabságra kellett ítélni. Ezen büntetés alól kizárólag királyi kegyelemmel lehetett szabadulni.⁴⁶ A korábbi Pragmatica Sanctio-t a III. Károly uralkodása alatt (1759-1788) 1788-ban kibocsátott, „Legújabb Törvények Gyűjteménye” elnevezésű törvénykönyv váltotta fel. Ezen törvénykönyv szakított a Pragmatica Sanctio szigorú szemléletével, és egyfajta gyámsági szemléletet vezetett be. Kiemelendő a rendelkezései köréből, hogy ha a bűnelkövető fiatalkorú tizenhat éves kor alatt volt, és családban nevelkedett, de ennek ellenére csavargó és munkakerülő életet élt, akkor árvaházba vagy iskolába kellett küldeni őket, ahol arra voltak kényszerítve, hogy kitanuljanak egy szakmát.⁴⁷

⁴³ Dr. Bory Noémi: A fiatalkorúak szabadságelvonnással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, Budapest, 2016, 14. oldal

⁴⁴ Francisco Sánchez Martínez: La jurisdicción de menores en España, A fiatalkorúak igazságszolgáltatása Spanyolországban, Madrid, Complutense 1996. 41. oldal

⁴⁵ Dr. Bory Noémi: A fiatalkorúak szabadságelvonnással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, Budapest, 2016, 15. oldal

⁴⁶ Dr. Bory Noémi: A fiatalkorúak szabadságelvonnással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, Budapest, 2016, 15. oldal

⁴⁷ Gómez Serrano, A.: Delincuencia juvenil en España, Madrid: Doncel, 1970.

1823. január 1-jén lépett hatályba az első Büntető Törvénykönyv Spanyolországban, ami a római jogi eszmeiség jegyében a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségét a hét éves életkorhoz kötötte.⁴⁸ Ezen kódex szerint a hetedik életévüket betöltött, de a tizenhetedik életévüket be nem töltött fiatalkorúak akkor voltak büntetőjogi felelősségre vonhatóak, ha belátási képességgel rendelkeztek, és felismerték a tettük jogellenességét, vagy a cselekményt szándékosan követték el. Ezen kritériumok menti büntethetőségük esetén egyes bűncselekmények vonatkozásában a fiatalkorúakat a felnőttekre megállapított büntetés negyed részétől a fele részéig terjedő tartamban büntethette meg a bíró, illetve javítóintézetbe küldték őket. Ami a szankciókat illeti, a törvénykönyv szerint halálbüntetést, életfogytig tartó munkavégzést, kiutasítást, börtönbüntetést, közmunkát, megszégyenítést vagy számkivetést nem lehetett kiszabni, ezeket más büntetésekkel kellett helyettesíteni. Amennyiben a bíróság megállapította a tizenhetedik életévét be nem töltött fiatalkorú belátási képességének hiányát, akkor úgy tekintetem mint aki a hetedik életévét nem töltötte be, és vele szemben nem szabott ki büntetést. Ebben az esetben azonban a fiatalkorút átadta a szüleinek, más rokonainak, a gondnokának, vagy a gyámjának azért, hogy a fiatalkorú megjavításában, megnevelésében segítsenek, kivéve, ha ezen személyek sem tudták a fiatalkorút helyes irányba terelni, vagy méltatlanok voltak a bizalomra, vagy ha az elkövető felnőtt korú lett, vagy ha a cselekmény súlyossága ezen intézkedést nem indokolta ilyen jellegű intézkedés foganatosítását. Ezutóbbi esetekben lehetőség volt arra, hogy az elkövetőt - kizárólag a huszadik életévéig - javítóintézetbe küldjék arra az időre, amíg ezt megfelelőnek ítélték.⁴⁹ A tizenhetedik életévüket betöltött fiatalokra felnőtt korúként tekintettek, akik cselekedeteikért teljes büntetőjogi felelősséggel tartoztak, az elkövető életkorára, képzettségének hiányára csupán enyhítő körülményként tekintettek.⁵⁰

Az 1848. július 1-jén hatályba lépett Büntető Törvénykönyv a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szembeni fellépés kapcsán három szakaszt különböztetett meg:

1. A kódex a büntethetőségi korhatárt kilenc évre emelte, tehát a kilencedik életévüket betöltött elkövetők büntetőjogi felelősségre nem voltak vonhatóak.
2. A kilencedik életévüket betöltött, de tizenötödik életévüket be nem töltött fiatalkorúak büntetőjogi felelősségre vonását továbbra is a belátási képesség határozta meg, és eltörlésre került a „szándékos

⁴⁸ Carlos Vázquez González - María Dolores Serrano Tárraga: Derecho Penal Juvenil, Dykinson, 2007., 276. oldal

⁴⁹ Dr. Bory Noémi: A fiatalkorúak szabadságelvönással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, Budapest, 2016, 16-17. oldal

⁵⁰ Guimerá Higuera J.F. : Derecho penal juvenil, Barcelona: Bosch, 2003., 107. cikk

elkövetés” kritériuma azon indokkal, hogy a belátási képesség hiányában nem lehet szó szándékos elkövetésről sem. Amennyiben a bíróság a kilencedik életévüket betöltött, de a tizenötödik életévüket be nem töltött fiatalkorúak belátási képességének meglétét állapította meg, és büntetőjogi felelősségüket kimondta, úgy a bíró velük szemben a jogszabályban meghatározott büntetési tételnél két fokkal alacsonyabbat volt köteles kiszabni.

3. A tizenötödik életévüket betöltött, de tizennyolcadik életévüket be nem töltött fiatalkorú bűnelkövetőkkel szemben egyel enyhébb büntetést kellett kiszabni, mint amit a törvény a felnőttek esetében az egyes bűncselekmények elkövetéséért meghatározott.⁵¹

A spanyol Alkotmány kihirdetése folytán szükségessé vált módosítás következtében 1870. augusztus 30-án hatályba lépett Büntető Törvénykönyv - amelyet „nyári Büntető Törvénykönyvnek” neveztek el -, amelynek elsődleges célja a humánusabb büntetések létrehozása volt.⁵² Az 1848-as törvényhez képest ez a kódex csekély számú, de annál jelentősebb módosítást vezetett be: egyrészt a felelősségre nem vonható fiatalokat át kellett adni a szüleiknek, ennek hiányában pedig az árva és az elhagyott fiatalkorúak nevelésére szolgáló jótékonyági intézménynek, másrészt pedig a tizenötödik életévüket betöltött bűnelkövető fiatalok minden esetben felelősek voltak a tetteikért, az ő esetükben a fiatal életkort enyhítő körülményként vették figyelembe.⁵³

3. A fiatalkorúak büntetőjoga a XX. századi Spanyolországban

1923 és 1930 között Miguel Primo de Rivera egy sikeres katonai puccsot követően diktátorként irányította Spanyolországot, melynek során 1928-ban kihirdették a következő Büntető Törvénykönyvet.⁵⁴ Ez a kódex szigorúbb rendelkezéseket vezetett be. Ami a fiatalkorúakat illeti, a büntethetőség alsó korhatárát tizenhat éves korban határozta meg azzal, hogy ezen életkor betöltésétől kezdődően a fiatalkorú a belátási képesség vizsgálata nélkül felelősséggel tartozott a tetteért. A törvénykönyv tehát elhagyta a beszámítási képesség vizsgálatát, és a büntethetőséghez egy tisztán biológiai kritériumot állapított meg.⁵⁵ A tizenhat és tizennyolc

⁵¹ Dr. Bory Noémi: A fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, Budapest, 2016, 17-18. oldal

⁵² González Lázaro, I.: Los menores en el Derecho penal, Madrid: Tecnos, 2002.

⁵³ Dr. Bory Noémi: A fiatalkorúak szabadságelvonással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, Budapest, 2016, 19-20. oldal

⁵⁴ Galilea Hernández J.M.: El sistema español de justicia juvenil, Madrid: Dykinson, 2002.

⁵⁵ Molina Fernández, E.: Entre la educación y el castigo, Valencia: Tirant lo Blach, 2008.

év közötti kor csupán annyit számított, hogy ezen korban lévő fiatalokkal szemben a bíróság enyhébb büntetést szabott ki, és a bíró a belátása szerinti mértékben csökkenthette a büntetést.⁵⁶

Az 1944. évi Büntető Törvénykönyv megtartotta a tizenhat éves büntethetőségi korhatárt, azonban új intézkedéstípusként vezette be a hatósági biztonsági intézkedéseket. Azon fiatakorúak, akik tizenhatodik életévük betöltése előtt követték el a bűncselekményt, a bíróság visszautasíthatta az illetékességét, és ilyenkor megállapította, hogy az elkövetés és az elkövető körülményeire figyelemmel nem lenne célszerű a gyámsági jellegű intézkedések alkalmazása, helyettük került sor a hatósági biztonsági intézkedések alkalmazására. A törvény újítása, hogy beemelt egy új, kizárólag fiatakorúakkal szemben alkalmazható intézkedést: a javítóintézeti nevelést, amelyet a bíróság határozatlan időre rendelt el, az elítélt fiatakorú megjavulásáig.

Az 1948. június 11. napján hatályba lépett, a Fiatakorúak Gyámsági Bíróságáról szóló törvény pozitivista és korrekcionista szemléletben született, amelynek központi gondolatísága az volt, hogy a fiatakorú az általa elkövetett bűncselekmény miatt nem büntethető, melynek folytán a fiatakorúval szemben nem lehetett büntetést kiszabni. Ehelyett, ha a fiatakorú egyébként büntetendő cselekményt követett el, akkor büntetés helyett, egyfajta javító-nevelő eljárást kellett alkalmazni. Az intézkedések nagyobb része a fiatakorúak szabadságát korlátozó intézkedés volt, ezek azonban nem voltak egyenértékűek a szabadságelvonással járó büntetésekkel. Ezen elveket követte a Büntető Törvénykönyvről szóló 1973/2255 Királyi Dekrétum, amely többek között konkrétan kimondta, hogy a tizenhatodik életév alatti személyeket fel kell menteni.

Az 1944. évi Büntető Törvénykönyv egészen 1983-ig változatlan maradt. Az 1983. évi Büntető Törvénykönyv azonban hatályon kívül helyezte az 1944. évi Büntető Törvénykönyv azon rendelkezését, miszerint azon fiatakorúak esetében, akik a tizenhatodik életévüket már betöltötték, de a bűncselekményt még ezen életkor betöltése előtt követték el, a bíróságok visszautasíthatták azt, hogy eljárjanak az ügyben. Az újabb Btk. továbbra is tizenhat évnél húzta meg a büntethetőségi korhatárt, és enyhébb büntetések alkalmazását írta elő abban az esetben, ha az elkövető még nem töltötte be a tizennyolcadik életévét. Maga a fiatakor továbbra is enyhítő körülmény volt, illetve az ügy körülményeire tekintettel a bíróság dönthetett úgy is,

⁵⁶ Dr. Bory Noémi: A fiatakorúak szabadságelvonással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, Budapest, 2016, 21. oldal

hogy a kiszabott büntetést az elkövető megjavulásáig tartó, határozatlan idejű javítóintézeti neveléssel helyettesíti.

A fiatalkorúak gyámsági bíróságát az 1985. július 1. napján hatályba lépett, a bírói hatalomról szóló 6/1985. Organikus Törvény által felállított fiatalkorúak bírósága váltotta fel, amely bíróság a rendes bírósági rendszeren belül helyezkedett el, így a fiatalkorúak bírósága ekkor elveszítette különös jellegét.

Az 1992. június 5-én hatályba lépett 4/1992. Organikus Törvény volt az első olyan dokumentum Spanyolországban, amelyben megjelent az úgynevezett „felelősségi modell”, amely az oktatás és a fiatalkorúakra vonatkozó büntetés közötti, ENSZ által is szorgalmazott egyensúly megteremtésére törekedett. Hiába volt azonban ez a fajta újító jellegű szellemiség, ugyanis ez a törvény csak ideiglenes jogszabály volt, amelyet az Alkotmánybíróság 2000-ben alkotmányellenesnek nyilvánított.⁵⁷

4. A fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó hatályos szabályok Spanyolországban

A fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó hatályos szabályokat a 2000. január 12. napján hatályba lépett, a fiatalkorúak büntetőjogi felelősségéről szóló 5/2000. számú Organikus Törvény (Ley Orgánica 5/2000, de 12 de enero, reguladora de la responsabilidad penal de los menores) tartalmazza. Megjegyzendő, hogy 1948 óta ez az első törvény Spanyolországban, amely egy komplett rendszerbe foglalta össze a fiatalkorúakra vonatkozó szabályozást.⁵⁸

A törvény külön fiatalkorúak bírái hatáskörébe utalja a fiatalkorúakkal szemben büntetőeljárás hatáskörét. A korábbiakkal ellentétben a kódex akként rendelkezik, hogy nem vonható felelősségre az elkövető, amennyiben a tizennegyedik életévét nem töltötte be, de az egyéb, Polgári Törvénykönyvben és más hatályos rendelkezések közötti, kiskorúak védelmére vonatkozó szabályok vonatkoznak ezen gyermekekre is.⁵⁹ A fiatalkorú felső határát a törvény tizennyolc évre emelte.

⁵⁷ Dr. Bory Noémi: A fiatalkorúak szabadságelvonnással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, Budapest, 2016, 23-28. oldal

⁵⁸ Rivero Gómez, M.C.: Comentarios a la Ley Penal del Menor, Madrid: Iustel, 2007.

⁵⁹ A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségéről szóló 5/2000. számú Organikus Törvény 3. cikk

A fiatalokúakkal szemben az alábbi speciális intézkedéseket tartalmazza a kódex:

1. Lezárt fogva tartás: Az ezen intézkedés hatálya alatt álló fiatalokú az erre a célra szolgáló intézetben marad, és itt fejlesztik a képzési, oktatási, munka- és szabadidős tevékenységeket.
2. Félig nyitott fogva tartás: Ezen intézkedés során a fiatalokú az intézetben marad, de az intézkedés személyre szabott végrehajtási programjában létrehozott képzési, oktatási, munka- és szabadidős tevékenységek némelyikét, vagy azok egy részét az intézeten kívül végezhetik. Hogy milyen formában és milyen tartamban van lehetősége az elítélt fiatalokúnak az intézeten kívüli tevékenységek folytatására, az a fejlődésüktől, és magatartásuktól függ. A fiatalokúak bírása egy bizonyos időre az intézeten kívül végezhető tevékenységeket felfüggesztheti, és rendelkezhet akként, hogy ezen időre a fiatalokú ezen tevékenységeket az intézeten belül végezze.
3. Nyílt fogva tartás: A fiatalokúak az oktatási tevékenységet teljes egészében az intézeten kívül végzik - meghatározott szabályok mentén -, az intézetet kvázi otthonként használják.
4. Terápia zárt, félig nyitott vagy nyitott rendszerben: Ezen intézkedés esetén az erre szakosodott intézetekben speciális oktatási ellátást vagy speciális kezelést végeznek olyanok számára, akik rendellenességektől, vagy pszichikai betegségektől szenvednek, vagy alkoholtól, kábítószerrel, vagy pszichotróp anyagoktól való függőség állapotába kerültek, vagy bármely olyan elmeállapotba kerültek - akár betegség, akár valamilyen külső tényező hatása okán -, amelynek folytán jelentősen csökkent a valóság észlelésére irányuló képességük. Ez a fajta intézkedés akár önállóan, akár más intézkedéssel együtt is alkalmazható. Amennyiben az érintett a biológiai beavatkozást megtagadja, úgy a bíróságnak más megfelelő intézkedést kell alkalmaznia.
5. Járóbeteg-kezelés: Az intézkedéssel érintett személyeknek a kijelölt intézetbe kell járniuk az orvosok által megkövetelt rendszerességgel, és az ottani előírásokat, iránymutatásokat követniük kell. Ez az intézkedés is alkalmazható önállóan, vagy más intézkedés mellett is, a biológiai beavatkozás megtagadására a terápiánál ismertetett szabályok az irányadóak.
6. Segítségnyújtás egy speciális központnak: Az ilyen intézkedés alá vetett személyek a szokásos otthonukban élnek, de egy olyan központba kerülnek, amely teljes mértékben a közösségbe integrálódik. Ezen központban a fiatalok támogató tevékenységet, oktatási, képzési, munkahelyi, vagy szabadidős tevékenységet végeznek abból a célból, hogy a társadalom teljes értékű tagjává tudjanak válni.
7. Hétvégi tartózkodás: Ezen intézkedés hatálya alatti személyeknek legfeljebb harminchat órát otthon vagy az intézetben kell maradniuk péntek délután és vasárnap este között, kivéve azt az időt, amelyet a bíró

által kijelölt olyan társadalmi-oktatási feladatokra kell fordítaniuk, amelyeket a fenti tartózkodási helyeken kívül kell elvégezniük.

8. Őrizetben tartott szabadság: Az intézkedés során figyelemmel kell kísérni az annak alávetett személy tevékenységét, különösen az iskolában, szakképzési központban, vagy munkahelyen való részvétel során tanúsított magatartását, segítve ezzel azt, hogy a bűncselekmény elkövetését megalapozó körülményeket le tudja küzdeni. Ez az intézkedés kötelezettséget ró a nyomon követésért felelős intézményekre, illetve szakemberekre, amelyeknek, illetve akiknek feladata, hogy az e célból készített és a fiatalkorúak bírósága által jóváhagyott intervenciós programnak megfelelően elkészített társadalmi-oktatási iránymutatásoknak megfelelően figyelemmel kísérje a fiatalkorú fejlődését. Az intézkedés hatálya alá tartozó fiatal köteles a számára kijelölt szakemberrel tartani a kapcsolatot, illetve - amennyiben ilyenek előírására sor került - betartani a bíróság által előírt magatartási szabályokat, amelyek a következők lehetnek (akár több is):

8.1. Tanköteles kiskorú által a megfelelő oktatási intézményben oktatáson való kötelező részvétel azzal, hogy a részvételt, valamint annak rendszerességét a bírónak igazolni szükséges.

8.2. Meghatározott képzési, kulturális, oktatási, szakmai, munkaügyi, szexuális nevelési, közúti oktatási, vagy más hasonló programokon való részvételi kötelezettség.

8.3. Meghatározott helyek, létesítmények, vagy egyéb rendezvények látogatásának tilalma azzal, hogy a lakóhelyen tartózkodás tilalmát csak külön bírósági rendelkezéssel lehet alkalmazni.

8.4. Kötelezettség egy meghatározott helyen való tartózkodásra.

8.5. Kötelezettség arra, hogy a fiatalkorú megjelenjen a bíróság előtt, és tájékoztatást nyújtson az elvégzett tevékenységeiről, illetve igazolja azokat.

8.6. Bármilyen más kötelezettség, amelyet a bíróság - az ilyen ügyekkel foglalkozó hivatal, illetve az ügyész kérésére - megfelelőnek tart az elítélt fiatalkorú társadalmi reintegrációjának elősegítése érdekében, feltéve, hogy az nem sérti a fiatalkorú személyi méltóságát. Ha az előírt bármely kötelezettség magában foglalja azt, hogy a gyermeknek nincs lehetősége a továbbiakban a szüleivel, gyámjaival, illetve gondviselőivel élnie, úgy az ügyésznek be kell szereznie ezen magánszemélyektől az erre vonatkozó tanúvallomásokat, azokat meg kell küldenie a gyermekek védelmével foglalkozó közintézménynek, és ennek a szervezetnek a feladata, hogy előmozdítsa az adott ügy körülményeihez igazodó védelmi intézkedéseket.

9. A bíróság által meghatározott személlyel - különösen, de nem kizárólagosan a sértettel, annak családtagjával - való kapcsolattartás tilalma: Ez az intézkedés magában foglalja azt, hogy a fiatalkorú a bíróság által megjelölt személlyel nem csupán fizikailag, de bármilyen elektronikus, vagy online módon sem

veheti fel a kapcsolatot. Ez jelenti többek között a megjelölt személy lakóhelyének, tartózkodási helyének, munkahelyének, általa rendszeresen látogatott helyeknek a látogatásának a tilalmát, illetve a bármilyen telekommunikációs eszközzel való kapcsolat létesítésének a tilalmát is. Ha ez az intézkedés magában foglalja azt, hogy a gyermeknek nincs lehetősége a továbbiakban a szüleivel, gyámjaival, illetve gondviselőivel élnie, úgy az ügyésznek be kell szereznie ezen magánszemélyektől az erre vonatkozó tanúvallomásokat, azokat meg kell küldenie a gyermekek védelmével foglalkozó közintézménynek, és ennek a szervezetnek a feladata, hogy előmozdítsa az adott ügy körülményeihez igazodó védelmi intézkedéseket.

10. Együttélés egy másik személlyel, családdal, vagy egy külön csoporttal, oktatási célból: Ezen magatartási szabály betartása során az intézkedéssel érintett fiataikorúnak együtt kell élnie a bíróság által megállapított időszak alatt egy másik személlyel, a sajátjától eltérő családdal, vagy egy ún. oktatási csoporttal, amelyet adott szempontok alapján kiválasztottak annak érdekében, hogy segítsék a fiatakorút a reszocializációban.

11. A közösség javára történő tevékenység végzése: Az ilyen intézkedés hatálya alá tartozó fiatakorú az intézkedéssel érintett, szociálisan hátrányosabb helyzetű, vagy bizonytalan életkörülmények között élő személy javára - kizárólag ezen személy beleegyezésével - fizetett tevékenységet köteles végezni.

12. Társadalmi-oktatási feladatok megvalósítása. Ezen intézkedés lényege, hogy speciális oktatási tevékenységet kell végezni, amelynek célja a szociális kompetencia fejlesztésének elősegítése.

13. Figyelmeztetés. Ezen intézkedést a fiatakorúak bírósága alkalmazza az eljárás alá vont fiatallal szemben. Ez lényegében egy megrovás, amelynek célja, hogy a fiatakorúval megértesse az elkövetett cselekménye súlyosságát és következményeit, és felszólítsa őt, hogy a jövőben ne kövessen el ilyen cselekményeket.

14. A mopedek és gépjárművek vezetéséhez szükséges vezetői engedély megtagadása, illetve megvonása, vagy a vadászathoz vagy bármilyen fegyvertípus használatához szükséges engedélyek megszerzéséhez való jog korlátozása: Ez az intézkedés kiegészítő intézkedésként akkor írható elő, ha a bűncselekményt vagy szabálysértést mopeddel vagy gépjárművel, illetve fegyver használatával követték el.

15. Abszolút kizárás: Az abszolút kizárás az összes kitüntetés, munka, illetve közhivatal végleges elvonását, azoktól való végleges megfosztást jelenti, még választási időszak alatt is. Természetesen az abszolút kizárás tartama alatt az intézkedés alá vont személy nem szerezhethet ugyanolyan vagy bármely más kitüntetést, pozíciót vagy közmunkát, valamint nem választható közhivatalba.

Az intézkedések körében kiemelendő, hogy a fogva tartást eredményező intézkedések két szakaszból állnak: az elsőt az erre létesített intézetben kell végrehajtani, a másodikat pedig egyfajta próbaidős rendszerben,

a bíróság által meghatározott módon. A bíróság az ítéletében mindkét szakasz időtartamát ismerteti, a szakaszokról pedig az illetékes szervek jelentést készítenek a bíróság számára.⁶⁰

III. Összegző gondolatok

Látható, hogy a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szembeni fellépés, a bűnelkövető fiatalok helyes útra terelése mind Magyarország, mind Spanyolország számára komoly kihívást jelent. Ugyan két eltérő kultúrájú országról beszélünk, a különbségek mellett számos azonosság is felfedezhető a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó szabályozásban.

A büntethetőségi korhatár mindkét ország történelmében folyamatosan változott - Spanyolországban kissé talán drasztikusabban, mint Magyarországon -, azonban az mindkét országban elfogadott álláspont, hogy fő szabály szerint ma a büntethetőséget tizennegyedik életévhez szükséges kötni. Magyarországon a tizenkettedik életévüket betöltött, de tizennegyedik életévüket be nem töltött fiatalkorúakra bizonyos bűncselekmények esetén vannak ugyan a büntetőjog körébe tartozó rendelkezések, míg a spanyol törvénykezés a 14 év alatti bűnelkövetőket kiemeli a büntető joghatóság alól, azonban annyiról a büntetőjogi szabályozás is rendelkezik, hogy más törvényes úton a 14 év alatti fiatalokat is megfelelően kezelni szükséges.

Ami magát a jogalkotás formáját illeti, megfigyelhető, hogy Magyarországon a fiatalkorúak a felnőttekre is vonatkozó Büntető Törvénykönyv egy fejezetében foglalnak helyet, míg Spanyolországban külön jogszabály rendelkezik a fiatalkorú bűnelkövetőkkel szembeni fellépésről. Ez megmutatkozik a joganyagok tartalmában is: Míg Magyarországon a fiatalkorúakra vonatkozó fejezetben csak az általánoshoz képest speciális rendelkezések foglalnak helyet, tehát a törvény csupán a felnőttekétől eltérő tartalmú szabályokat tartalmazza, addig a spanyol jogszabály sokkal részletesebben, és hosszabban rendelkezik ezen témában.

Mindkét ország jogrendszerében megjelenik a nevelési alapelv, amelynek lényege, hogy a fiatalkorúak esetén az elsődleges cél a fiatalkorú megjavítása, reintegrációja, társadalomba való visszailleszkedése. Amíg azonban a magyar Btk. ezt a tézist elvi jelleggel megfogalmazza, majd ismerteti, hogy ezen elv

⁶⁰ A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségéről szóló 5/2000. számú Organikus Törvény, 7. cikk

jegyében milyen eltérések vannak a felnőttekkel és a fiatalokkal szemben alkalmazható szankciók között - amelyek jellegét tekintve a javítóintézeti nevelést leszámítva azonosak -, addig a spanyol jog nem csupán egyszer szemlélteti az elvet, hanem az egyes intézkedéseknél is részletesen kifejti, hogy azoknak milyen célt kell szolgálniuk, és ennek eléréséhez az egyes személyeknek, intézeteknek milyen tevékenységet kell végezniük. A nevelési alapelv gyakorlatban történő érvényesítésére tehát a spanyol jogrendszert jelenleg hatékonyabbnak látom.

Egyes szankciók kapcsán tartalmi hasonlóság figyelhető meg a két ország jogrendszere között: a legszembeűnőbb talán a bíróság - és Magyarországon az ügyészség által is - előírható magatartási szabályok, amelyeket a fiatalkorú köteles betartani. Ugyan Magyarországon ezen szabályokat a Btk. felnőttekre vonatkozó fejezetének a pártfogó felügyeletre vonatkozó része fekteti le, míg Spanyolországban ezek a szabályok is a fiatalkorúakra vonatkozó önálló jogszabályban kaptak helyet, sok esetben ezen rendelkezések megfeleltethetők a másik ország jogrendszerében foglalt rendelkezéseknek. Szintén hasonlóság, hogy lehetőség szerint mindkét jogrendszer próbálja elkerülni a fiatalkorú bűnelkövetők szabadságát elvonó intézkedések alkalmazását, és azokat csak legvégső esetben alkalmazni.

Spanyolországban nem csupán külön jogszabálya, de külön bírósága is van a fiatalkorúaknak. A fiatalkorúak bírósága Magyarországon is működő intézmény, azonban nem önállóan működik, míg Spanyolországban a fiatalkorúak bírósága egy külön, önállóan működő intézmény.

A két jogrendszer tehát számos központi kérdésben - büntethetőségi korhatár, speciális prevenció előtérbe kerülése, a szankciók jellege, szabadságelvonással járó szankció ultima ratio jellege - hasonlóságot mutat, azonban ha a fiatalkorú bűnelkövetőkre vonatkozó szabályok körében tárgyalt legfontosabb alapelv, a nevelési alapelv érvényesülését nézzük, meglátásom szerint a spanyol jogrendszer hatékonyabban érvényesíthetővé teszi ezen alapelvet, amelynek egyik fő okaként ezen korosztályra vonatkozó önálló jog- és intézményrendszert látom, amely önállósága részén teljesen a fiatalkorúakra koncentrál, és jóval részletesebb szabályokat határoz meg, valamennyi, eljárásban érintett személy, vagy szerv feladatának meghatározásával, amelyet a fiatalkorú helyes irányába történő terelése érdekében kell végezniük.

Felhasznált irodalom

Könyvek, szakcikkek, folyóiratok:

- Bandrés Cantarero, R.: Delincuencia juvenil, Logrono: Universidad de la Rioja, 2002
- Dr. Bory Noémi: A fiatalkorúak szabadságelvonnással járó szankciói és végrehajtásuk Spanyolországban és Magyarországon, Budapest, 2016
- Carlos Vázquez González - María Dolores Serrano Tárraga: Derecho Penal Juvenil, Dykinson, 2007
- Csemáné Váradi Erika, Görgényi Ilona, Gula József, Jacsó Judit, Lévy Miklós, Sántha Ferenc: Magyar büntetőjog, Általános részi ismeretek, Miskolc, Miskolci Egyetemi Kiadó, 2017
- Francisco Sánchez Martínez: La jurisdicción de menores en España, A fiatalkorúak igazságszolgáltatása Spanyolországban, Madrid, Complutense 1996
- Gómez Serrano, A.: Delincuencia juvenil en España, Madrid: Doncel, 1970
- González Lázaro, I.: Los menores en el Derecho penal, Madrid: Tecnos, 2002.
- Guimerá Higuera J.F. : Derecho penal juvenil, Barcelona: Bosch, 2003
- Dr. Huszár Tibor: Fiatalkorú bűnözők, Tankönyvkiadó Vállalat, Budapest, 1964
- Dr. Ligeti Katalin: A fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatási törvényének koncepciója, Büntetőjogi kodifikáció 2006. 2. szám, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft, Budapest
- Matla Gabriella: A Siete Partidas-kódex gyermekekre vonatkozó törvényei, Jogtörténeti szemle 18. évfolyam 4. szám, 2000
- Molina Fernández, E.: Entre la educación y el castigo, Valencia: Tirant lo Blach, 2008
- Rivero Gómez, M.C.: Comentarios a la Ley Penal del Menor, Madrid: Iustel, 2007.
- Rosta Andrea: A fiatalkorú bűnözés kriminológiája és szociológiája, L'Harmattan: Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2014
- Vaskuti András: A nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott ajánlások érvényesülése a fiatalkorúak büntető igazságszolgáltatásában, Budapest, 2016

Joganyagok

- 1908. évi XXXVI. törvénycikk a büntetőtörvénykönyvek és a bünvádi perrendtartás kiegészítéséről és módosításáról
- 1913. évi VII. törvénycikk indoklása a fiatalkorúak bíróságáról, Általános indoklás
- 1950. évi II. törvény a büntetőtörvénykönyv általános részéről
- 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- A fiatalkorúak büntetőjogi felelősségéről szóló 5/2000. számú Organikus Törvény